

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 206

מסכת עבודה זרה נ"ב-נ"ח

בס"ד, ב' אייר תשס"ג

השבוע בגליון

- יין נסך - שורשי תקנת יין נסך וטעמיה
- ההבדל בין הנוצרים למוסלמים והשלכותיו לעניין יין נסך
- מכשיר המיקרוגל לאור ההלכה
- שני הסברים לאיסור בישולי עכו"ם באש דווקא
- בישול דרך הטלפון

- מזבחה בבית הדין
- ביטול חמץ בתוך ערימת מצות!
- יש צורך בביטול גוף החמץ או די בביטול דינו?
- ההבדל בין אליל לחמץ
- ההבדל בין ברכת "אשר יצר" לברכת "רפאנו"
- שני הנהגות רפואה בעולם
- האם מותר ליהודי לשחוט עבור מוסלמי קרבן ביום חג?
- השכרת נכס לעובדי עבירה

דבר העורך

שלג על ירושלים

לא מזמן ספרנו בטור זה, על היהודי, אשר לצערו הרב, לא היה מסוגל ללמוד, אך מידי יום ביומו השכים קום ושאל "היום יש סיום??? שמא יזכה לסייע בעריכת סיום מסכת ובכך לרכוש חלק בתורה הקדושה. הרב שמואל אגל שליט"א, מוותיקי המשתתפים בשיעור הדף היומי בבית הכנסת חניכי השיבות בבית וגן שבירושלים, פורש לפנינו מעשה מרתק נוסף, על יהודים שכמהה נפשם למעיין מים חיים, לתורה הקדושה, ועשו כל שלאל ידם כדי להידבק בה.

המעשה המעניין שבידו, מתחיל במעשה אחר מעניין גם הוא.

מעשה שהיה כך היה.

"הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל", מספר הרב אגל, "ניאות לכבדנו ולהשתתף בסיומי המסכת שבמסגרת שיעור הדף היומי שבו אני משתתף, וכך זכיתי פעמים אחדות להשיעור ברבכי למקום עריכת הסיום. הנהגה מופלאה אימץ לעצמו רבי שלמה זלמן. בשעה שמאן דהוא היה גומל עמו טובה ומסיעו ברכבו, היה רבי שלמה זלמן מהנה את הנהג ומשוחח עמו בדברים שיש בהם כדי לשמח לב אלוקים ואנשים, כדי "למלא" את הזמן שבעל הרכב הקדיש עבורו. כך, זכיתי לשמוע מגאון נאצל זה את המעשה המופלא הבא, אשר גם הוא אירע בשיעור תורה שמסר דודו של רבי שלמה זלמן, רבי אליהו פרוש זצ"ל, בשכונת "שערי חסד" בירושלים.

שיעורו של רבי אליהו פרוש נמסר בשעות הבוקר המוקדמות. בדרך כלל, בשיעורים המתקיימים בשאר שעות היום, אין המשתתפים החדשים בשיעור "מתקבעים" בו עם הופעתם. איש איש יודע אם אורחים מוזמנים הם, אם ממתניים הם לתפילת מנחה, או שמא קבעו פגישה במקום זה. חולפים להם מספר ימים, או אף מספר שבועות, עד אשר משתתפי השיעור מפגינים, כי יהודי נוסף הצטרף לקבוצתם. לא כן הם פני הדברים בשיעור הנמסר באשמורת הבוקר. בשעה זו, איש אינו מופיע "במקרה" לבית הכנסת, ומשכך, כאשר היהודי הגמלוני הצטנף בקצה השולחן, הביט כל העת בגמרא שנפתחה לפניו, לא פצה את פיו ולא הרים את עיניו, ידוע ידעו משתתפי שיעורו של רבי אליהו, כי יהודי נוסף הצטרף לקבוצתם.

דא עקא. את אשר הם ידעו עליו ביום הראשון להשתתפותו, הם ידעו גם לאחר חודשים ארוכים. הלה יושב היה ראשון במקומו, לפני גמרא חתומה כפניו, וממתין בענווה שהיושב

דף נב/א דיין שאינו הגון
מצבה בבית הדין

בסוגייתנו נאמר, כי המעמיד דיין שאינו הגון, הרי זה כאילו נטע אשרה של עבודה זרה, ואילו המעמיד דיין שאינו הגון במקום שמצויים בו תלמידי חכמים, הרי זה כנוטע אשרה ליד המזבח.

על הקשר בין דיין שאינו הגון לבין עבודה זרה תוהה הריטב"א, המבאר, כי מאחר שבשבת הדיינים למשפט שורה השכינה ביניהם, שנאמר (תהילים פב/א) "אלקים ניצב בעד א-ל", הרי שהכנסת דיין שאינו הגון לבית הדין, מסלקת את השכינה, ובכך הוא דומה לעבודה זרה. ואילו המעמידו במקום שמצויים בו תלמידי חכמים חוטא בכפלים, משום שתלמידי חכם מעלתו כמעלת המזבח, והצבת אדם שאינו הגון בחברת תלמידי חכמים, כמוה כהעמדת עבודה זרה ליד המזבח שנועד לכפר על חטאים.

כאשר נעניין בספרו של הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ג הל' ח') נמצא, כי הוא משווה את המעמיד דיין שאינו הגון לעובר על איסור התורה (דברים טז/כב) "ולא תקים לך מצבה", ורק את המעמיד דיין שאינו הגון במקום שמצויים בו תלמידי חכמים הוא מדמה למעמיד אשרה אצל המזבח. המהרי"ק (שו"ת סי' קי"ז) מבאר, כי לדעת הרמב"ם, שני איסורי התורה, הן הקמת מצבה והן הקמת אשרה, רומזים על העמדת דיין שאינו הגון. עיתים, מבקשים להעמיד דיין שאינו יודע בין ימינו ולשמאלו, ועל כך אומר הפסוק "ולא תקים לך מצבה", היינו, דיין זה יישב בבית הדין כאבן, כמצבה, אל תציבוהו שם! עיתים, מבקשים להעמיד דיין ידען ומפולפל, אף שאין הוא ירא שמים, משום שנוקדים לחכמתו. על כך אומר הפסוק (דברים טז/כא) "ולא תטע לך אשרה", היינו, אל תעמיד דיין שאינו ירא שמים, אף שאתה נזקק לו שיצמיח פירות וסברות, משום שעל ידי שוחד ניתן יהיה להטות את "פירותיו".

דף נב/ב נתבררנו

ביטול חמץ בתוך ערימת מצות!

לפני מספר עשרות שנים התפרסם בעולם התורה הספר "מכתבי תורה", המכיל תכתובת עניפה המתפרסת לאורך ארבע שנים תמימות בין הגאון הנודע הרואצ'ובי, בעל ה"צפנת פענח", לבין גאון וורשאי בשם רבי מרדכי קלינא. מאתים ותשעים המכתבים הכלולים בספר זה, נושאים ונותנים בכל ענפי התורה, בין היתר על ידי מעבר "מעניין לעניין באותו עניין".

יש צורך בביטול גוף החמץ או די בביטול דין החמץ? בין הדברים העמוקים בהם נושאים ונותנים שני האריות, אנו מוצאים את השאלה הבאה: אם ניתן לקיים את מצות "תשביתו" של ביעור חמץ על ידי עירוב חמץ במצה כך, שהחמץ יתבטל במצה מדין "ביטול ברוב". תוכן הספק הוא, האם יש צורך לבטל את גוף החמץ, או שמא די בביטול

דינו [ואף שאין מבטלים איסור לכתחילה, לדעת רוב הראשונים דין זה הוא מדרבנן ומדאורייתא קיים מצוות תשביתו]. הגר"מ קלינא כותב במכתבו ("מכתבי תורה" מכתב ק"ח), כי הפקעת דין חמץ מחתיכת לחם על ידי ביטולה ברוב וכדומה, גם היא מהווה קיום דין "תשביתו". כהוכחה לדבריו הוא מביא ראיה מביטול עבודה זרה. כידוע, מצווה לאבד כל עבודה זרה ולכלותה, שנאמר (דברים יב/ב) "אבד תאבדו", ובארץ ישראל אף יש לרדוף אחריה ולאבדה מן העולם. והנה, אנו מוצאים בגמרא (מ"ג/ב), שרבי אלעזר הקפר הכריח גוי עובד אלילים לבטל חפץ של עבודה זרה ולהפקיע ממנו את האיסור, אך לא להשמידו. ואף שניתן עדיין לדחות כי מדובר בחוץ לארץ, אך ברש"י (נב/ב ד"ה "ניתב", נב/ב ד"ה "מכדי") כתב דברים דומים גם על ע"ז שבארץ ישראל!

לעילוי נשמת

הר"ר דב הייסטן ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ז' אייר תשכ"ג
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר מרדכי הייסטן ומשפ' שיחיו - ארה"ב

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם שניור הי"ד
ב"ר אהרן ורצה הי"ד נלב"ע ד' אייר תש"ח
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר אבי שניור ומשפ' שיחיו - סביון

מכאן מסיק הגר"מ קלינא: כשאמרה תורה לאבד, להשחית או לבטל דבר מסויים, אין צורך בהעברתו מן העולם דווקא, ודי בביטול דינו. מכאן נסיק כי הפקעת דין חמץ מחתיכת לחם על ידי ביטולה ברוב וכדומה, גם היא מהווה קיום דין "תשביתו".

ההבדל בין אליל לחמץ: אלא, איסור עבודה זרה נובע מהחשבתו של החמץ לאליל, ולפיכך, עבודה זרה לחמץ. שכן, איסור עבודה זרה נובע מהחשבתו של החמץ לאליל, ולפיכך, העובדה שבעל החמץ חדל להתייחס אליו כאליל, נחשבת כקיום מצוות איבוד עבודה זרה, שהרי בכך אבד האליל מן העולם. לעומת זאת, איסור חמץ מתייחס לגופו של החמץ. החמץ עצמו הוא שנאסר, וציווי התורה לבטלו הינו לאבדו מן העולם בפועל.

דף נה/א רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן

ההבדל בין ברכת "אשר יצר" לברכת "רפאנו"

הורו הפוסקים, כי אדם שנפנה לנקבו באמצע התפילה, יברך את ברכת "אשר יצר" לאחר שיסיים את תפילתו ("דרך החיים", ונפסק ב"משנה ברורה" סי' ס"ו ס"ק כ"ג). אולם, הגאון רבי ירוחם הלוי זצ"ל מערער בספרו "בני לוי" (סי' ה') על הלכה זו, שכן, אדם זה כבר התפלל תפילת העמידה ובה תפילת "רפאנו", וממילא כבר יצא ידי חובת ברכת "אשר יצר". פסיקתו זו, מבוססת על ההנחה כי עניין אחד להן, לברכת "אשר יצר" ולברכת "רפאנו".

שני הנהגות רפואה בעולם: אולם, הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל (שו"ת "נשמת חיים" סי' י) מוכיח, כי ברכת "רפאנו" וברכת "אשר יצר" אינן זהות כלל. לדבריו, שני הנהגות יש בעולם. האחת, מובאת בסוגייתנו המבארת, כי התורה מכנה את המחלות (דברים כח/ט) "חוליים רעים ונאמנים", משום שהקב"ה קובע להן זמן מתי יכנסו אל האדם ומתי יצאו ממנו, והמחלות עומדות בזמנים אלו בנאמנות מוחלטת. ההנהגה הנוספת היא לאותם הזוכים להנהגה ניסית למעלה מדרך הטבע, הלא היא ההבטחה האלוקית לעם ישראל (שמות טו/כ): "אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך... כי אני ה' רפאך". כלומר, כאשר האדם הולך בדרך התורה, אזי הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא רופאו, ובכוחו לרפאות את החולה קודם הזמן שהשביע את החוליים לצאת הימנו (עיי' תוס' ר"ה טז/א ד"ה "כמאן" שמנו הוכיח כן). זוהי, איפוא, מסיים הגר"ח ברלין זצ"ל, כוונת הברכה "כי אל-מלך רופא נאמן ורחמן אתה", היינו, "מלך רופא נאמן" - נאמן בזמן השבעת החוליים, ו"רחמן" - אף קודם זמן צאתם מן האדם, לפי השבעתם.

לכל אחת מהנהגות אלו נתקנה ברכה בפני עצמה. על חסד ה' עם ברואיו בהנהגת העולם כולו על פי הטבע, נתקנה ברכת "אשר יצר", בה אנו חותמים "רופא כל בשר". ואילו את ברכת "רפאנו" אנו חותמים "רופא חולי עמו ישראל", כלומר, ברכה זו מתייחסת להנהגת הקב"ה עם בני ישראל, שהיא שונה לחלוטין מהנהגתו עם יתר יצורי אנוש, ולפיכך, אין ברכת "אשר יצר" וברכת "רפאנו" זהות בתוכן.

ברכת "אשר יצר" - לבריאים, ברכת "רפאנו" - לחולים: הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג שליט"א (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"א סי' ד'), מתחדד בהרבה את ההבדל בין ברכת "אשר יצר" לברכת "רפאנו". לדבריו, ברכת "אשר יצר", כלל אינה עוסקת באנשים חולים, כי אם בחכמת הבריאה, כפי שנאמר בתחילת ברכה זו, "אשר יצר את האדם בחכמה", הכוללת את בריאותם התקינה של כלל בני האדם, שלא היתה אפשרית לולא "רופא כל בשר". אולם, ברכת "רפאנו" עוסקת באנשים שלקו במחלה, כפי שאנו אומרים בתחילת הברכה "רפאנו ה' ונרפא". אף חתימת ברכות אלו, הוא מוסיף, מלמדת על השוני ביניהן, שהנה, את ברכת "אשר יצר" אנו חותמים "רופא כל בשר", ואילו את ברכת "רפאנו" אנו חותמים "רופא חולי עמו ישראל". כלומר, ברכת "אשר יצר" עוסקת בכל יושבי תבל, וברכת "רפאנו" עוסקת בחולים בלבד.

דף נה/ב שאסור לסייע ידי עוברי עבירה

האם מותר ליהודי לשחוט עבור מוסלמי קרבן ביום חג?

אנו מכירים היטב את ציווי התורה (ויקרא יט/יז) "ולפני עור לא תתן מכשול". מלבד איסור זה, קיים איסור מדרבנן המכונה "מסייע", ולפיו, אין לסייע ליהודי לעבור על איסור, גם אם הלה יכול לעבור על איסור זה ללא הסייע (עיי' תוס' ור"ן שבת גא). טעם איסור זה הוא משום שכל אדם מצווה להפריש את חבירו מאיסורים, וכל שכן שעליו להמנע מלסייע לעבור עליהם (ר"ן לעיל ו'ב, רא"ש שבת שס). משום כך, נפסק להלכה, כי אסור לאדם למכור דברים אסורים, אף אם הם ניתנים להשגה במקום אחר. [כלומר, אם ניתן לקנות אותם אצל יהודי אחר, אין הם נחשבים כניתנים להשגה כלל, שהרי לשני היהודים המוכרים אסור לתת לו חפץ זה ומי מהם שיעשה כן יעבור על איסור מן התורה של "ולפני עור".] אולם, אף אם הלה יכול להשיג חפץ אסור זה אצל מי שאינו יהודי, אסור חז"ל לסייע לעוברי עבירה ("משנה למלך" ה' מלוה ולווה פ"ד הל' ב'). [לגבי איסור מסייע בעכו"ם, עיי' "שולחן ערוך" יו"ד סי' קנ"א סעי' א' ברמ"א ובנו"כ שם, ועיי' ברש"י ד"ה "וישראל"].

מטעם איסור "מסייע", כאשר הרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קל"ג) נשאל, אם יהודי רשאי לשחוט את קרבן החג הנהוג אצל המוסלמים, עבור מוסלמי, הוא שלל זאת, תוך שנימק כי מספר איסורים כרוכים בכך, ואחד מהם הוא, שבשחיטה זו הוא מסייע לעוברי עבירה, שהרי המוסלמי שקבע חג מסויים כחלק מדתו, הוסיף בכך מצווה על שבע מצוות בני נח, ואסור לבן נח להוסיף מצווה על המצוות שנצטוו בהם (רמב"ם הל' מלכים פ"ה הל' ט'). ואין לסייע בידם לעשות זאת.

השכרת נכס לעוברי עבירה: שאלה חמורה ביותר עלתה על שולחן הפוסקים והיא, אם מותר להשכיר נכס, כגון חנות או דירה, ליהודי שאינו שומר תורה ומצוות, כאשר ברור, כי הלה יחלל בה את השבת. המהרש"ם (שו"ת ח"ב סי' קפ"ב) אשר נשאל אודות השכרת חנות לספר יהודי שעשה שבתו חול, מצא מספר צדדים להתיר השכרה זו, בין היתר, מאחר

לצידו, ר' ירוחם, ידפדף בגמרתו תוך החרת טבך של בוקר.

למען האמת, לו היה מיועדנו לומד בכל יום באותו כרך גמרא שלמד בו אתמול, לא היה עלינו להטריח בכל יום את ר' ירוחם. סימני הטבך שהותירו אצבעותיו של זה על דפי הגמרא, לא הניחו מקום לספק היכן למדו אתמול... אך עקב ענותנותו הרבה של מיועדנו וצניעותו המופלגת, לא לא מלאו לבו לאחוז בגמרא בתום השיעור ולחבק כדי להניחה בקרן זוית.

ניסו ר' ירוחם, ר' זלג ור' שכנא ועוד ר' ור', לחלץ דבר מה מפיו של "הדרומי", כפי שכונה ביניהם על שם מקומו הקבוע בקרן הדרומית, אך כל נסיונותיהם העלו חרס. ר' "דרומי" הפך לחפץ קבוע בבית הכנסת, דוגמת הספסלים, מנורת התמיד והפרוכת העתיקה תרומת בילה הינדא.

ירושלים הרים סביב לה. ומשאלו נעטפים בלובן השלג, ירושלים שוקעת במעטה כבד של פתיתות קרח צחצח. אותו יום נדבו הרי ירושלים את כל אשר להם לעיר בירתם, שעל שמה הם קרויים, ובתי ירושלים של מטה נעלמו כלא היו תחת הברכה הלבנה שגלשה מירושלים של מעלה.

שלג על ירושלים.

רבי אליהו פרוש חכם את ידיו מעל כוס התה המהבילה, ואף שכבר לגם מחצית ממנה, עדיין לא הגיע לכלל הכרעה. חלילה, לא עלה על דעתו לשוב למיטתו ולהתכרבל שעה קלה נוספת, חלף השעות במטבחון הצנון. גמרתו כבר היתה פתוחה לפניו כמידי יום, אך דעתו נתונה היתה באותם רגעים על שיעורו, שיעור אשמורת הבוקר שלו. היש סיבה ללכת? היש טעם לטרוח? מי יבוא? ר' ירוחם, הלא זקן הוא, והטבך, כך אמרו הרופאים, אינו מטיב עמו. ר' זלג ור' שכנא, גם בימי גשם שוטף אינם באים, הם גרים רחוק. ור'... ור'... לפתע, נזכר רבי אליהו ב"דרומי", הלה, עדיין לא השתתף תקופה ארוכה דינה בשיעוריו, כדי שיוכל לשער את התנהגותו ביום שלג שכזה.

עמד רבי אליהו פרוש וארו את עצמו בחלוקי צמר ובמעילים, כשרעייתו הדואגת ממריצתו לעלות עליו שכבה נוספת של כפפות, צעיפים, חלוקים ומעילים, פוזמקאות צמר, מגפים וערדלים, ובדמות הנפילים אשר לו בחסותם של הרי הצמר, צעד כבדות לבית המדרש.

אורו הקלוש של נר התמיד ריצד בחלל בית המדרש, והאיר על פני הפרוכת העתיקה, תרומת בילה הינדא. "הדרומי", גם הוא היה שם. כמו חפץ, כמו שולחן וכסא. יושב במקומו וממתין לשיעור.

רבי אליהו האיר את בית המדרש, פתח לר' "דרומי" את הגמרא, הראה לו באצבעו היכן שהורה, והחל בלימוד. לא היה צריך להיות חד עין, כדי להבחין שבסיומו של השיעור, ידע ה"דרומי" בדיוק את אשר ידע בתחילתו. ניתן בקצרה לסכם זאת במילה אחת - מאומה.

ניחא, הרהר רבי אליהו וחפן אליהו בזקנו. בכל יום ה"דרומי" מגיע הנה כדי להיות בחברת אנשים, נו נו. אך היום, מה ראה לצאת ממיתתו? הלא עיניים פקוחות לו ובודאי הבין כי איש לא יגיע לשיעור? נמנה רבי אליהו וגמר להציג את השאלה לפני ה"דרומי". בעדינות כמובן.

לעולם לא ידע רבי אליהו, מדוע דווקא עתה החליט ה"דרומי" לפצוח את פיו. "אני", סיפר ה"דרומי", יליד רוסיה. לצערי הרב לא קריתי בחומש, לא שנית במשנה ולא הגיתי בתלמוד. מאז היותו ועד האדמה ועד לפני מספר שנים, עובד אדמה הייתי. לא עת, רבי, לספר כיצד התגלגלתי היום, ירושלימה", אמר בערגה, תוך שהציץ בעיניים אוהבות בעיר הלבנה מבعد לחלון, "איך בעומדי בשערי ירושלים עיר הקודש, בושתי וגם נכלמתי. וכי יהודי, בן לאברהם יצחק ויעקב, אינו יודע את אשר יודע כל רוסי פשוט?"

רבי אליהו זקן את גביני עיניו כממתין, שר' "דרומי" יפרש דבריו, והוא אכן עשה זאת. **"ראה"** המשיך הרוסי. "כל בן לאומה הרוסית, לומד בבית הספר את שמות מלכי רוסיה ולדורותיהם. הוא משנן את שמם של הצאר ניקולאי, של הצאר אלכסנדר, של הצארינה קתרינה הגדולה ועוד. גם בן מדינה אחת, מבקש לקבל אזרחות של רוסיה, חייב לשנן את שמות הצארים ולדורותיהם.

ואני, נצר לשושלת עתיקה בת אלפי שנים, ייחוס מפואר שכזה, איני יודע את שמות קברניטי האומה! את כינויהם של מנהיגיה! את תאריהם של גדוליה! היתכן?

באותו רגע החלטתי - אשגן את שמות ה"צארים" של היהדות. למחרת הצטרפתי לשיעור שלכם, ומיני אז, הספקתי לשנן כשלושים וחמשה שמות של "רבנים" מהתלמוד" סיים, והחל למנות באהבה שמות של תנאים ואמוראים."

עיניו של רבי אליהו התלחלו בדמעות. **ה"דרומי"** סיים, נפנה והלך לו, בלא לדעת ובלא לשער, כי דבריו רווי הכיסופין שבקעו ממעמקי נשמתו היהודית הטוהרה, יתגלגלו לאחר שנים רבות בפיו של גדול בתורה וישמשו כאות וכמופת לאהבת תורה ללא גבולות וללא מיצרים.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
.....
ברכת התורה העורך

פנינים

דף נב/א ארור האיש אשר יעשה

ארור על שם העתיד

כל האורוין ב"משנה תורה" נאמרו בלשון הווה, כמו "ארור מסיג גבול", "משגה עוור", "מקלה אביו" וכן הלאה. יוצא מן הכלל הוא "ארור האיש אשר יעשה פסל", שנאמר בלשון עתיד.

טעמו של דבר, מפני שבעבודה זרה בלבד מצוי, שהקב"ה מצרף מחשבה למעשה, ולכן רק לגביה ניתן לומר ארור **אשר יעשה** בלשון עתיד, מפני שהאדם נענש בה אף על העתיד. (י"תורת חיים" חולין קמ"ב/ב).

דף נב/ב וישראל אין מבטל

יש ביטול ויש ביטול

שנינו במשנה: "עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו, וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים".

אומר היה רבי בונים מפשיסחא זי"ע"א: ביטול העבודה הזרה, היינו ביטול חשיבותה, נאמר רק לגבי הנכרי. אולם אם יהודי ירצה לבטלה, הוא יוכיח בזה, שיש לעבודה הזרה משהו מן החשיבות, שרק כעת הוא מבטלה. ביטול כזה אינו ראוי... (שי"ח סוד שרפי קדש א' תרס"ב).

דף נב/א כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוסע אשרה בישראל

דיין שאינו הגון

הסביר הגר"ח סולובייצ'יק זצ"ל: כל העבודות הזרות ניכרות וידועות לכל. לא כן האשרה, שהיא עץ תמים למראה, שהעובר לידה אינו מודע לצורך להתרחק ממנה. כן הדבר לגבי דיין שאינו הגון. לבוש הוא איצטלא דרבנן, וזמן רב חולף עד שהציבור מגלה כי תוכו רחוק מברו...

שאיסור הסיוע אינו אלא בשעת האיסור ולא קודם לכן, ומאחר שבעת השכרת הדירה, ביום חול, השוכר לא עובר בה עבירה, המשכיר אינו נחשב "מסייע" (שו"ת "כתב סופר" י"ד סי' פ"א), וכן מאחר שמעשה העבירה של הספר אינו בגוף הבית כי אם בחללו. יש לציין, כי היתר זה, האחרון, אינו תקף בימינו, כאשר חילול השבת נעשה בגוף הבית על ידי השימוש בחשמל.

עם זאת, כתבו הפוסקים (ערוגות הבושם" או"ח סי' נ"ד ו"נחלת אליהו" סי' ל"ח), כי אם הדירה העומדת להשכרה, מצויה בשכונתו, אין להשכירה ל"שכן רע". ואילו בעל ה"ציץ אליעזר" (שו"ת חלק י"ג סי' ל"ט) מייצץ להתנות בחוזה השכירות, שלא יחללו שבת בנכס, ובכך לפחות להמעיט את חילול שבת קדשנו. נציין גם את דברי בעל ה"משנת רבי אהרן" (ח"א סי' ג') הכותב: "אבל בודאי ראוי לכל מי שיש בו יראת שמים לחוש לכבוד השי"ת ולכבוד השבת, ולא להיות חס ושלום מסייע כל דהוא בחילול שבת, גם שלא להכניס התועבה של חילול שבת לתוך ביתו ורשותו, ובהמניעה מלהשכיר יש קידוש שם שמים".

דף נז/א תינוק בן יומו עושה יין נסך

יין נסך - שורשי תקנת יין נסך וטעמיה

בדרך כלל, איננו נוהגים לצטט סעיף שלם מן ה"שולחן ערוך", אך הפעם נצטט את מרבית סעיף א' מסימן קכ"ג בחלק "יורה דעה", משום שבסעיף זה טמונים גדריו וטעמיו של איסור יין נסך. ראוי לקרוא סעיף זה, תוך שימת לב ללשונו המשתנה חליפות, כלהלן: "סתם יינם של עממים עובדי כוכבים, אסור בהנאה, והוא הדין למגעם ביין שלנו. הג"ה, משום גזירת יין שנתנסך לאלילים. ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודת כוכבים, יש אומרים דמגע עובד כוכבים ביין שלנו אינו **אוסר בהנאה**, רק בשתייה... ולכן **מותר לגבות בחובו** מן העובדי כוכבים סתם יינם... אבל **לכתחלה אסור** לקנותו ולמכרו כדי להשתכר בו... **ויש מקילין** גם בזה, **וטוב להחמיר**... המותר ליהנות מין נסך, או אסור? ובכן, עלינו לברר, יין נסך זה שבו עוסקת סוגייתנו מהו, ומדוע הוא אסור.

יין שניסכוהו לעבודה זרה אסור בהנאה מן התורה, והוא הדין כל מאכל או משקה שהוקרבו לעבודה זרה. חז"ל הוסיפו ותקנו, כי "סתם יינם", היינו, כל יינותיהם של הנוכרים אסורים בשתייה ובהנאה, אפילו שלא ניסכוהו לעבודה זרה, וכמו כן יין של ישראל שנגע בו גוי, נאסר בשתייה ובהנאה. הראשונים מבארים (רא"ש ורשב"א), כי תחילה גזרו חכמים איסור **שתייה** על יין של נוכרי ועל יין שנגע בו נוכרי, כדי למנוע שתיית יין על ידי יהודים ונוכרים יחדיו, בשל התוצאות ההרסניות העלולות להתגולל על עמנו בעטייה של שתייה מעורבת זו. לאחר מכן, נדרשו חז"ל לקבוע, כי "סתם יינם" אסור גם בהנאה, מחשש שמא בני אדם יטעו וישוו בין "סתם יינם" ליין נסך אמיתי, ויאמרו, כי כפי ש"סתם יינם" מותר בהנאה, גם יין נסך מותר בהנאה. לפיכך, השוו חז"ל את דינו של "סתם יינם" ליין נסך, וגם אסרוהו בהנאה.

להתחקות אחר שורשי תקנת יין נסך וטעמיה, חשיבות רבתי, משום שהרמב"ם הורה (הל' מאכלות אסורות פרק י"א הל' ז'): "כל עכו"ם שאינו עובד עבודת כוכבים כגון אלו הישמעאלים יינן אסור בשתייה ו**מותר בהנייה**", וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' קכ"ד סעי' ו'). זאת, משום שהמתעסק עם נוכרי עובד עבודה זרה עלול לטעות ולחשוב, שחכמים אסרו יין שבא במגע עם הגוי משום שהגוי ניסכו, ומכאן ועד להשוואת "סתם יינם" ליין נסך, קצרה הדרך. אולם, המתעסק עם נוכרי שאינו עובד אלילים כלל, אינו חושב שחז"ל אסרו את יינו משום יין נסך, שהרי לגוי זה אין אלילים לנסך להם, ובוודאי יבין, כי תקנת חז"ל נועדה למנוע עירוב בין ישראל לאומות העולם, ושוב לא יבוא לטעות ביין נסך.

ההבדל בין הנוצרים למוסלמים והשלכותיו לעניין יין נסך: הבנו, איפוא, כי קיים הבדל בין נוצרים, שעובדי אלילים הם, למוסלמים שאינם מאמינים באל זר. עתה, שומה עלינו להעמיק ולבדוק, מה דינם של הנוצרים בני ימינו, אשר אמנם עובדי עבודה זרה הם, אך זה שנים רבות שאינם מנסכים יין לעבודה זרה. האם, מאחר שבפועל אין הם מנסכים יין לעבודה זרה, דינם כמוסלמים האוסרים את היין בשתייה בלבד, מחשש שמא יבואו להתחתן בס, או שמא, מאחר שסוף סוף עובדי אלילים הם, חלה עליהם תקנת חז"ל שקבעה, כי יינו של עובד כוכבים אסור בשתייה ובהנאה, ללא כל הבדל אם עכו"ם זה מנסך לאלילו אם לא?

שאלה יסודית זו, הוצבה לפתחם של רבותינו הראשונים ובעלי התוספות (נז"ב ד"ה "לאפקו" והרא"ש סי' ז') בקשו להוכיח מסוגייתנו, כי מגע נוכרי עובד אלילים שאינו נוהג לנסך יין לעבודה זרה, אינו אוסר את היין בהנאה. שהנה, גמרתנו קובעת שמגע תינוק נוכרי בן יומו ביין של יהודי אינו אוסרו בהנאה על ישראל, משום שאין הקטן יודע ב"טיב עבודת כוכבים ומשמשיה". נמצא, לכאורה, כי כל מי שאינו יודע בטיב עבודת כוכבים, אין מגעו אוסר את היין בהנאה על ישראל. אולם, בעלי התוספות מבארים, כי כוונת הגמרא היא, שקטן שנגע בחפץ, כלל אינו **מתכוון ליגע** בו, שהרי אין הוא מתכוון למאומה, אלא פועל מתוך אינסטינקטים ולא מתוך מחשבה. לפיכך, דווקא אין מגעו של הקטן לא אסור חכמים, אך אין להקיש מכך לגבי נוכרי גדול, הנוגע ביין מתוך מחשבה תחילה. מאחר שבעלי התוספות לא הגיעו לכלל הכרעה ברורה, ויש סברה להתיר יין זה בהנאה לישראל, הם מסיימים: "הואיל ופשט המנהג להתיר, והנח לישראל שיהו שוגגים ואל יהו מזידין". אלא, שה"מרדכי" מסייג היתר זה למקום הפסד דווקא, היינו גבית חוב מנוכרי וכדומה, אך לא למסחר לצורך הפקת רווח. ברבות השנים, משהצטמצמו עד מאד אפשרויות המסחר של היהודים, והשלטונות

הגבילים למסחר בנכסי דניידי בלבד, סחרו יהודים רבים ביין נוכרים. שאלה זו התעצמה, איפוא, ועלתה על הפרק במלא עוזה: האם יין של נוצרים אסור בהנאה, ולפיכך אין לסחור בו, או שמא מותר הוא בהנאה.

תשובה מוסכמת וברורה לא ניתנה על כך וזהו, איפוא, פשר לשונו רבת הגוונים של הרמ"א בהלכה זו: "ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודת כוכבים, יש אומרים דמגע עובד כוכבים בין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה... ולכן מותר לגבות בחובו מן העובדי כוכבים סתם יינם... אבל לכתחלה אסור לקנותו ולמכרו כדי להשתכר בו... ויש מקילין גם בזה", כלומר, גם לשם רווח מותר לסחור בו, "וטוב להחמיר".

דף נט/א משום בישולי עובדי כוכבים

מכשיר המיקרוגל לאור ההלכה

גמרנו חזרת ושונה את איסור "בישולי עכו"ם", עליו למדנו בשבועות האחרונים, היינו, את איסור חז"ל שלא לאכול מאכלים שהתבשלו על ידי נוכרים, אם משום שביקשו לבדל את היהודים מן הגויים שלא יסעדו עמם בצוותא (רש"י להב' ד"ה "והשלקות", תוס' להב' ד"ה "אלא"), ואם משום החשש שבמהלך הסעודה היהודי יאכל מאכלות אסורות שיביא עמו הנוכרי (רש"י להב' ד"ה "מדרבנן", ועיי' רמב"ם בפ"י המשניות).

כידוע, תהליכים מסויימים של הכנת דברי מאכל, כגון, כבישה ומליחה, נחשבים כ"בישול" לענין איסור בשר בחלב. ונחלקו הראשונים, אם מאכלים שהוכנו על ידי נוכרי בתהליכים אלו, אסורים באכילה ליהודי כדין "בישולי עכו"ם". [עיי' בסוגיא לעיל חב' שנחלקו הראשונים בבאור מחלוקת האמוראים שם]. להלכה, פוסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' קי"ג סעי' י"ג), כי דג שנמלח על ידי גוי, או פירות שעושנו על ידי גוי והוכשרו בכך לאכילה, אינם נחשבים כ"בישולי עכו"ם".

מכשיר המיקרוגל שבשנים האחרונות הפך לחלק מן הנוף הקבוע במטבח, הופיע על שולחן ההלכה כיצור בלתי מזוהה. תנור הוא אינו, אש אינה בוערת בו, אך הוא מסוגל להרתיח מים ולבשל עופות. האם גזירת חז"ל של "בישולי עכו"ם" חלה גם על מאכלים שבושלו במיקרוגל? כדי להעמיק בנושא זה, תחילה עלינו לבדוק כיצד פועל המיקרוגל, או אז, נדע אל נכון את שורש השאלה.

ובכן, מכשיר המיקרוגל הופך את זרם החשמל לגלים אלקטרומגנטיים, המתפשטים בחלל המכשיר ונבלעים בחומר שיש בו לחות, והחומר, הלא הוא האוכל, מתחמם ומתבשל מעצמו ובתוך עצמו. הדעת נותנת כי אין לאסור באכילה בישולי עכו"ם במכשיר המיקרוגל, משום שאין כאן פעולה של בישול באש, וכאמור, להלכה נפסק, כי חז"ל אסרו בישולי עכו"ם כאשר פעולת הבישול מבוצעת על גבי האש בלבד.

שני הסברים לאיסור בישולי עכו"ם באש דווקא: אולם, כאשר נתבונן בטעם ההלכה הקובעת כי בישול על גבי האש בלבד הוא האסור דבר מאכל ב"בישולי עכו"ם", תתגלה לפנינו תמונה שונה לחלוטין. לדעת הראב"ד (הובא ברשב"א ב"תורת הבית" בית שלשי סוף שער שבע), חז"ל ביקשו למנוע התקרבות יתירה בין ישראל לעמים, "ואין קירוב הדעת במליחה". כלומר, בישול על ידי מליחה או על ידי כבישה אינו משובח וראוי, אלא הוא בישול גרוע וחלקי, ואין בסעודה משותפת ממאכל זה כדי לקרב את הלבבות. רק מאכל טוב הנאכל בצוותא, מאחד את ליבות הסועדים. ואילו ה"מגיד משנה" (הל' מאכלות אסורות פ"ט הל' ו') מבאר, כי חז"ל אסרו את צורת הבישול הנפוצה בלבד, הלא היא בישול על גבי האש.

מעתה, מאחר שהבישול במכשיר המיקרוגל משובח הוא, הרי שלדעת הראב"ד יש לאסור מטעם "בישולי עכו"ם" דבר מאכל שהוכן בעזרתו. ומאחר שהבישול בעזרת מכשיר זה גם נפוץ מאד בימינו, הרי שדבר מאכל זה יהיה אסור גם לדעת ה"מגיד משנה", שהרי כל צורת בישול שתהפוך לנפוצה, אסורה (עיי' שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ג סי' נ"ב). לפיכך, דבר מאכל שהתבשל על ידי נוכרי במכשיר המיקרוגל נאסר באכילה ליהודי (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קפ"ה), וכן הורה הגר"ש אלישיב שליט"א (ישיבות יצחק"ר ח"ו פ"ו עמ' ס"א).

בישול דרך הטלפון: צורת בישול נוספת שהפכה לנפוצה, רווחת במפעלים רבים בהן קיימים תנורים ענקיים הפועלים באמצעות קיטור. למרות שדרך בישול זו מכונה "עישון", צורת בישול אשר הפוסקים הקדומים התייחסו אליה כפעולה שאינה אסרת דבר מאכל מטעם "בישולי עכו"ם", אסורים דברי המאכל המוכנים בימינו בשיטה זו, מאחר שהיא שהפכה לנפוצה. אחת השיטות המעניינות למנוע מכשול "בישולי עכו"ם" במפעלים אלו, היא על ידי הצמדת מכשיר טלפון מיוחד למצת החשמלי של דודי העישון, אשר צלצולו מפעיל את המצת. כל שנותר למשיגה הכשרות הוא, להתקשר לטלפון המיוחד, ולהדליק בכך את התנור ("ישיבות יצחק"ר שם, עמ' ע"ג). [ראוי לציין, כי בשו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' כ"ו אות ו', מצדד להקל בבישול על ידי קיטור במפעלים. עיי' שצ"ר דעה המקילה בבישול תעשייתי, עם דעה המקילה בקיטור. אולם, דעת שאר הפוסקים אינה כן, וכמו שכתב ה"חזון איש" באגרת שהביא ה"ישיבות יצחק"ר, שם, לאסור בכל מקרה].

שאל את ה"משיב" בדף היומי

מוטב	03/570-80-33
מוניח	064-207850
תענוגים	053-977141
שמואל	054-977141
לענות ק	056-731111
אורנג	
ברכת	
מזל הרוח	
מזל	

משיב"ה דף ה"ה
03-6187254
053-977141

ניתן להשיג את הספר
"אנא עבדא"
בירושלים: אצל משפ' ברקוביץ
רח' חגיז 23 זכרון משה

לעילוי נשמת
הר"ר יוסף יחיאל פרקש ז"ל
ב"ר מנחם מנדל הי"ד מדעעש - פ"ת
נלב"ע בשיבה טובה ובשם טוב
כ"ז אדר ב' תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר מנחם מנדל שניידר ז"ל
ב"ר יהודה ז"ל נלב"ע כ"ז ניסן תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו הר"ר משה חנא שניידר
ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת
הר"ר יצחק בודנשטיין ז"ל
בן הרב חיים קלמן בודנשטיין ז"ל
נלב"ע כ"ז ניסן תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפחת בודנשטיין שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר ניסים עגיב ז"ל
בן הרב כמוס זצ"ל
נלב"ע כ"ה בניסן תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל
הר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י משפחותיהם

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה: יחזקאל אברט 0475-263759
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
צרפת: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955
נצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מכסיקו: הרב שאול מלאח 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030